

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

УДК: 339.13

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-272-4-1-69-70

БУШОВСЬКА Л. Б., БИТИЙ А. В.

Хмельницький національний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ СТРУКТУР

У даній статті проаналізовано головні завдання галузевих ринків, досліджено суперечність на рівні теоретичного усвідомлення реальної економічної діяльності. Виділено головні завдання аналізу галузевих ринків, які передбачають дослідження структури ринку, поведінки фірм, їх взаємодії з метою визначення факторів, що впливають на результативність функціонування галузевих ринків.

Ключові слова: ринок, галузь, фірма, економічна діяльність, галузевий ринок, трансформація, підприємство.

BUSHOVSKA L., BYTYI A.

Khmelnitsky National University

METHODOLOGY OF STUDY STRUCTURE RESEARCH

Each industry market has specific characteristics, but there are common features of their operation, such as market concentration at the industry level, barriers to entry into the industry market, product differentiation, vertical relationships between firms, price discrimination, strategic behaviour of firms, trends in globalization and more. The theoretical understanding of these processes makes it possible to expand and systematize the directions of effective functioning and development of sectoral markets and the economy as a whole, to determine the directions of regulation of sectoral markets in the current conditions. The relevance of theoretical analysis of the functioning and development of sectoral markets is connected with the need to solve three groups of problems of the Ukrainian economy: increasing the efficiency of functioning of sectoral markets, overcoming sectoral disparities in the structure of the economic system, increasing the competitiveness of the national economy in the global economic space. The solution to these problems is possible on the basis of research of institutional principles of functioning of sectoral markets that combine market mechanism of self-regulation, state regulation and formation of effective institutions that would ensure realization of national interests of development of Ukrainian economy in the conditions of globalization.

Key words: market, industry, firm, economic activity, sectoral market, transformation, enterprise.

Постановка проблеми. Кожний галузевий ринок має специфічні ознаки, однак існують спільні риси їх функціонування, зокрема концентрація ринку на рівні галузі, бар'єри входження на галузевий ринок, диференціація продукції, вертикальні взаємозв'язки між фірмами, цінова дискримінація, стратегічна поведінка фірм, тенденції глобалізації тощо. Теоретичне осмислення цих процесів дає змогу розширити та систематизувати напрями ефективного функціонування й розвитку галузевих ринків і економіки в цілому, визначити напрями регулювання галузевих ринків у сучасних умовах. Врахування нових тенденцій у практиці функціонування галузевих ринків в умовах глобалізації та трансформації економічних систем потребує теоретичного аналізу реальної економічної ситуації, виокремлення галузевої політики у структурі загального регулювання економіки як на національному, так і на світовому рівнях, з метою розробки ефективних інструментів впливу на розвиток окремих видів економічної діяльності та галузевої структури економіки.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню процесів формування ринкової поведінки на галузевому ринку присвячено багато наукових праць таких вітчизняних і закордонних учених, як І. Ансоф, Д. Бейн, А.І. Ігнатюк, Р. Коуз, Е. Мейсон, А.Ю. Пікус, М.Е. Портер, Дж. Робінсон, Н.М. Розанова, Ж. Тіроль, А.А. Томпсон, В.О. Точилін, Р.А. Фатхутдінов, О.П. Челенков, Ф.М. Шерер, А.Т. Юсупова та інших. Варто зазначити, що праці вітчизняних науковців направлені переважно на адаптування існуючих зарубіжних методик до сучасних українських реалій. Головні завдання аналізу галузевих ринків передбачають дослідження структури ринку, поведінки фірм, їх взаємодію з метою визначення факторів, що впливають на результативність функціонування галузевих ринків. При цьому досліджують різні аспекти поведінки фірми: ціноутворення, диференціацію продукції, інвестиції, інновації.

Постановка завдання. Специфіка сучасного господарського життя призвела до необхідності аналізу економіки за видами економічної діяльності, проте поняття галузі як організаційно-управлінського комплексу, об'єкта державного регулювання зберігається. Тому дану суперечність необхідно вирішувати на рівні теоретичного усвідомлення реальної економічної дійсності.

Основні результати дослідження. Поняття "галузевий ринок" сьогодні є достатньо поширеним, але відсутнє чітке його визначення не тільки у вітчизняній літературі, але й у західній. Ж. Тіроль визначає галузевий ринок як ринок з боку пропозиції, хоча коло проблем, які він розглядає, поширюється не тільки на суб'єктів ринку з боку пропозиції, але й на поведінку покупців в умовах монополії та олігополії [1]. Л. Кабраль у підручнику "Організація галузевих ринків" пише, що industrial може означати "сукупність виробничих підприємств, що здійснюють... переробку", або "будь-який значущий за своїми масштабами вид

господарської діяльності" [2]. За визначенням В. Позднякова та С. Казакова: "Галузь – це структура підприємств, корпорацій, організацій, що виділені та узагальнені за ознакою спільності економічного призначення продукції, робіт, послуг, що виробляються" [3, с. 31]. Вона також характеризується однорідністю сировини, що споживається, схожістю технологічної бази та технологічних процесів, однорідним професійним складом кадрів. Чим більше схожих ознак, тим "чистіше" галузь. У статистиці "чистою" називається галузь, що поєднує підприємства, які виробляють найбільш однорідну за економічним призначенням продукцію. Якщо ж ознаки розширюються, то їх організаційна єдність визначається поняттям "велика галузь". "У багатьох дискусіях, – пише М. Портер, – про торгівлю та конкуренцію використовується занадто загальні визначення галузі, наприклад "банківська справа", "хімічна промисловість" або "машинобудування". Це занадто широкий підхід, оскільки природа конкуренції, джерела конкурентної переваги істотно варіюються в межах кожної такої групи" [4, с. 51–52].

Надто важливою є теорія галузевих ринків в умовах трансформації командно-адміністративної системи в ринкову. У процесі реформ структура галузевих ринків у країнах із перехідною економікою змінювалася не під впливом базових умов попиту та пропозиції, а проведених державою приватизації та демонополізації, іноді без урахування об'єктивно існуючих тенденцій розвитку галузей економіки, лише керуючись власними інтересами осіб, що мали доступ до розподілу майна. Більшість приватизованих підприємств були не здатні працювати в ринкових умовах і поступово втратили свої позиції у світовому економічному просторі. Активні процеси демонополізації у вигляді розукрупнення підприємств, що мали за мету активізувати конкуренцію на галузевих ринках, призвели до втрати економії на масштабі, збільшення собівартості продукції та зростання цін. Проте розвинені країни намагаються не боротися з великим виробництвом, а використовувати його переваги, особливо в наукоємних галузях економіки. Структурні зміни галузевої пропозиції в країні зазнають впливу стихійних чинників, таких як інтереси держави, міністерств, найбагатших верств населення, відсутність науково обгрунтованої стратегії економічної політики в цьому напрямі. Як наслідок, поведінка багатьох суб'єктів ринку не відповідає суспільним інтересам. Через структурні деформації та невідповідну новим завданням політику держави більшість вітчизняних суб'єктів національної економіки є неконкурентоспроможними. Удосконалення механізмів економічного регулювання ринкового розвитку особливо важливе для галузей, які зберегли конкурентні переваги – агропродовольча сфера, паливно-енергетична, металургійна, машинобудівна та транспортна галузі, підтримка яких забезпечує життєздатність національної економіки. Проте ключовим завданням розвитку української економіки має стати забезпечення пріоритетної ролі наукоємних і високотехнологічних видів діяльності з високим ступенем технологічної обробки. Теоретичний аналіз галузевих ринків та альтернативних напрямів їх розвитку дозволить посилити науковий характер розробленої політики державного регулювання з метою досягнення найвищої результативності економіки країни. Систематизація матеріалів дослідження економіки України на основі використання світового досвіду та комплексне вивчення формування й розвитку галузевих ринків повинні посісти відповідне місце під час визначення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і розробки стратегії перспективного розвитку країни.

Таким чином, актуальність теоретичного аналізу функціонування й розвитку галузевих ринків пов'язана з необхідністю вирішення трьох груп проблем української економіки: підвищення ефективності функціонування галузевих ринків, подоланням галузевих диспропорцій у структурі економічної системи, посиленням конкурентоспроможності національної економіки у світовому економічному просторі. Розв'язання цих завдань можливе на основі дослідження інституціональних засад функціонування галузевих ринків, що поєднують ринковий механізм саморегулювання, державне регулювання та формування ефективних інститутів, які б забезпечували реалізацію національних інтересів розвитку української економіки в умовах глобалізації. Особливістю сучасного етапу дослідження галузевих ринків стали розширення об'єкта аналізу з національних ринків до світових, а також розгляд глобалізаційних аспектів ринкової організації на основі інтеграції теорій галузевих ринків.

Література

1. Базилевич В. Д. Концептуалізація мегатрендів економічного розвитку в контексті глобальних викликів сучасності [Електронний ресурс] / В. Д. Базилевич // Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 листопада 2012 р.). – К., 2012. – С. 200–202. – Режим доступу : http://econom.univ.kiev.ua/paradigm_et/conf_materials.pdf
2. Кабраль Луїс М. Б. Организация отраслевых рынков: вводный курс / Луїс М. Б. Кабраль. – Минск, 2003. – С. 26–27.
3. Поздняков В.Я. Экономика отрасли : учеб. пособие / В. Я. Поздняков, С. В. Казаков. – М., 2008.
4. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. ; под ред. В. Д. Щетинина. – М., 1993.

References

1. Bazylevych V. D. Kontseptualizatsiia mehatrendov ekonomichnoho rozvytku v konteksti hlobalnykh vyklykiv suchasnosti [Elektronnyi resurs] / V. D. Bazylevych // Paradyhmalni zrushennia v ekonomichnii teorii KhKhI st. : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 15–16 lystopada 2012 r.). – K., 2012. – S. 200–202. – Rezhym dostupu : http://econom.univ.kiev.ua/paradigm_et/conf_materials.pdf
2. Kabral' Luis M. B. Organizaciya otraslevykh rynkov: vvodny kurs / Luis M. B. Kabral'. – Minsk, 2003. – S. 26–27.
3. Pozdnyakov V. Ya. Ekonomika otrasli : ucheb. posobie / V. Ya. Pozdnyakov, S. V. Kazakov. – M., 2008.
4. Porter M. Mezhdunarodnaya konkurenciya / M. Porter ; per. s angl. ; pod red. V. D. Schetinina. – M., 1993.